

“Antiglobalisti”: kaj niso in kako so?

1. UVOD

V članku bom razčlenil, kako dominantni diskurz medijske industrije in centrov družbene moči ideološko konstruira in reprezentira tako imenovano “antiglobalistično gibanje”. Glavni postopek te konstrukcije je izvajanje alternativnih političnih praks na paradigmo moderne politike, ki je osredotočena na državo:¹ na eni strani na ozemeljsko suverenost in vzdrževanje družbenega reda z aparatom prisile, na drugi strani pa na institucionalno strukturo, ki funkcionira kot trg parcialnih interesov. Čeprav so prizadevanja za omejitev pomena države jedro neoliberalnega globalizma kot dominantnega političnoekonomskega programa, primer percepcije in “obdelave” (medijske in tudi policijske) sodobnih alternativnih političnih praks kaže, da je “država” zelo funkcionalen koncept v aktualnih strategijah dominacije.

Ena osrednjih ugotovitev članka je ta, da tako imenovani “nasprotniki globalizacije” niso nasprotniki globalizacije in da sta njihova “javna podoba” in tudi njihovo poimenovanje rezultat manipulacije. Zaradi tega bom neprimerni izraz “antiglobalisti”, in kar je še pomensko sorodnih skovank, v nadaljevanju dosledno navajal v navednicah. Obenem bom skušal vpeljati primernejše pojme, ki ne izvirajo iz pripisane vsebine, pač pa iz oblike delovanja teh gibanj. Hkrati s tem je potrebno poiskati konceptualne okvire, s katerimi lahko kolikor toliko verodostojno opredelimo, s čim imamo pri teh gibanjih opravka.

Delovni pojem za zajetje sodobnih mrežnih neinstitucionalnih političnih praks (ki ga bom v drugem delu članka nekoliko bolj razvil) je “alternativna politika”.

¹ Ob izzivu preddržavnih oblik družbene ureditve in akcije, ki jih postavljata organizacijski obliki mafije in terorizma, je novoveški suvereni sistem javne oblasti in vladavine zakona še vedno imperativ. Alternativna politična paradigma v tem smislu ni regresivna in ni usmerjena v omejevanje države. Izhaja iz imperativa vladavine zakona in demokratične participacije, a skuša širiti domet in domene emancipacije. Pri tem pa načenja tudi vprašanja državnega nasilja in drugih postulatov politike, osredotočene na teritorialno državo in na ohranjanje obstoječega družbenega reda.

Z njim merim v opis aktualnih internacionalističnih gibanj in lokalnih iniciativ, ki ideološko in deloma organizacijsko izhajajo iz sodobnega anarhizma, avtonomizma, nove levice in novih družbenih gibanj. Ta gibanja in iniciative se v zadnjih nekaj letih intenzivno povezujejo v nova omrežja in manifestativne dogodke, ki jih mediji prepoznavajo kot “antiglobalistične”. Menim, da je kritika nekega programa ekonomske globalizacije ali globaliziranja le deloma vsebinsko jedro omenjenih mrež. Toda še bolj kot “mavrica” vsebin se mi zdijo razločevalne poteze teh mrež in dogodkov njihove pojavne oblike in nazori, s katerimi se utemeljujejo. Poskus interpretacije teh političnih gibanj bom razvil v nadaljevanju.

Morda je simptomatično, da bom najprej govoril o tem, kako alternativno politiko manipulativno predstavlja ali kaj ni, šele zatem pa se bom skušal približati temu, kaj je in kaj bi lahko bila. Enotnega koncepta sodobnih pojavov alternativne politike pač (še) ni, saj je definitorna praksa za politične praktike vedno projekt, ki ga mora vsaka nova generacija v vsakih novih zgodovinskih okoliščinah šele razviti. Misel gre v korak s prakso, včasih ji celo sledi. Večkrat ni na voljo receptov, izkušnje prejšnjih političnih generacij so v pomoč le deloma, vedno pa mora vsako politično gibanje samo eksplicirati svojo lastno pozicijo.

Gibanje za globalno pravičnost so sprožili mehiški zapatisti s pozivom h globalnemu odporu proti razraščanju zasebnih korporacij, razglašenem na dan začetka veljave severnoameriškega sporazuma o prosti trgovini NAFTA, 1. januarja 1994. Izrazi “antiglobalizem”, “antiglobalisti” in “nasprotniki globalizacije” so prišli na dnevni red medijske industrije nekoliko kasneje, in sicer ob vrhu Svetovne trgovinske organizacije v ameriškem Seattlu 30. novembra 1999. Politična gibanja, ki so se jih oprijela ta dvomljiva poimenovanja, so delovala že nekaj let pred tem, njihove idejne in tudi organizacijske korenine pa segajo v predhodna desetletja. Seattle je pomenil psihološki mejnik za privrženca alternativ in za predstavnike dominantnih institucij. “Antiglobalistično gibanje” je odtelet trend, ki navdušuje in mobilizira množice kritično mislečih posameznic in posameznikov ter formalnih in neformalnih organizacij. Številnim mladim pomeni upanje in jedro odpora proti dominaciji družbenih odnosov globalnega kapitalizma. Vrhunec množičnosti na strani manifestantov in represivnosti na strani oblasti je bil dosežen med 20. in 22. julijem 2001 v italijanski Genovi.

Drugi pomembni mejnik za tako imenovani “antiglobalizem” je 11. september 2001. Ne le za aktiviste gibanja, ki so bili prisiljeni reflektirati strategije uporabe nasilja v simbolne ali estetske namene, ter posledice, ki iz tega sledijo. Stopnjevanje protestniških ekscesov (ki jih je sicer spodbujala policija sama) iz Genove in poprejšnjih množičnih manifestacij bi lahko vodilo v enako blokado in reakcije, kakršne so sledile dobesedno spektakularnemu zrušenju newyorških dvojčkov ali pa terorizmu skrajne levice v zahodni Evropi v sedemdesetih letih.

Dosledno pacifistično obnašanje manifestantov v Münchnu in New Yorku v začetku februarja 2002 kljub ničelni stopnji tolerance in provokacijam policije kaže, da je do premisleka o statusu nasilja v političnih bojih verjetno prišlo.

Nadaljevanje manifestativnih aktivnosti z reflektivnimi popravki kaže, da 11. september nikakor ni pokopal samega "antiglobalizma". Kljub temu pa je videti, da se je precej spremenil značaj tistih medijskih govoric, ki so po Seattlu vzpostavile in reproducirale dominantni pogled na to, kar so same poimenoval "antiglobalizem". Hkrati s tem je teroristični napad na dvojčka Svetovnega trgovskega centra v New Yorku sprožil tudi zaton globalizma kot različice vladajoče ideologije devetdesetih let. Zdaj ne gre za to, da bi bilo tako imenovano "antiglobalistično gibanje" kot pojav v zatonu ali celo stvar preteklosti. Spremenilo se je dominantno ideološko opažanje, pravzaprav ne opažanje tega pojava. Percepcija političnega prostora, kakršno reprezentira medijska industrija, je odvrnila pogled

Slika 10. Solidarnost s zaprtimi prebežniki in prebežnicami. Ljubljana Šiška, februar 2001

od tako imenovanih “nasprotnikov globalizacije” in odkrila oz. fabricirala nove sovražnike “novega svetovnega reda”. Tudi pri teh ne gre za realnost, pač pa za pristransko medijsko definiranje ikonografije in vokabularja ter konfiguriranje moralnih in racionalnih kriterijev. S sesutjem newyorških dvojčkov so iz dominantnih “tovarn javnega mnenja” vsaj za nekaj časa izginili tudi “nasprotniki globalizacije”. Slike v črna oblačila zakrinkanih mladih ljudi, ki v majhnih skupinah uničujejo imetje poštenih občanov, so zamenjale slike domnevno fanatičnih, brezumnih bradatih mož s turbani, razcapanimi haljami in kalašniki. Vzrok seveda ni ta, da se je alternativno politično “vrenje” nove levice in novega anarhizma “ohladilo”, pač pa v tem, da ga “main stream” pogled ne konstruira več kot eno od relevantnih groženj “novemu svetovnemu redu”.

Če se je morda zdelo, da je bila resnična silovitost dogajanja na seattleskih ulicah vzrok za nenadno “mainstreamovsko” zapaženje in prepoznanje že dlje časa prisotnega odpora kot nevarnega, pa nenaden mrk in izginotje podob in besedovanja o “antiglobalistih” po 11. septembru jasno kažeta, da medijska konstrukcija “antiglobalistov” ne ustreza resničnosti. Še več: “antiglobalisti” kot pojem in kot podoba, kakršno smo lahko gledali na TV postaji CNN in drugod, so bili predvsem medijski konstrukt. In ta medijska popačena konstrukcija ni obsegala le stereotipnih slik pouličnih razgrajačev, pač pa se pričinja že s samo poimenovalno potvorbo in s potvarjajočimi interpretacijami vsebinskih pozicij tako imenovanih “antiglobalistov”, ki ji sledijo. “Antiglobalistično gibanje” kot medijski konstrukt je bilo že od samega začetka, torej od trenutka, ko so ga lansirali vodilni mediji, skozi zaokrožen sklop stereotipov zabetonirano v pripisano nemogočnost in brezupnost, zgrešenost, neuspeh, torej področje iracionalnega. Od tod do sanitarnega odstranjevanja političnih norcev je bil le še korak. “Sanitarno ukrepanje” je prevzela policija ob naivni asistenci Black Bloca. Primarno nalogo delegitimizacije pa je izpeljala predvsem televizija, ki je uspela uveljaviti stereotipizirano (ne)interpretacijo ter selekcijo dejstev in podob.

2. “GLOBALIZACIJA” IN GLOBALIZEM

Temelj ideološke konstrukcije pojma “antiglobalizem” je matrika “globalizacija vs. njeni nasprotniki”. “Big issue” ali osrednja tema, zgodba, diskurzivni teren, okrog katerega naj bi se formiralo “antiglobalistično gibanje”, je tako imenovana “globalizacija” oz. “nasprotovanje globalizaciji” ali “antiglobalizem” kot njen diskurzivni dvojček. Vprašljivo je, ali je globalizacija res vsebinsko osišče sodobne mreže nove levice in novega anarhizma. Nenazadnje že zato, ker je “globalizacija” vprašljiv teoretski koncept. Docela napačna pa je implicirana predpostavka matrike “globalizacija vs. njeni nasprotniki”, da “nasprotniki globalizacije” naspro-

tujejo globalizaciji. Takšno trditev ovrže že osnovni vpogled v notranjo dinamiko, organiziranost, stališča in retoriko “antiglobalističnih” gibanj. Trditev, da globalizaciji nasprotujejo “antiglobalisti”, ki se povezujejo in delujejo izrazito internacionalno in internacionalistično, ki jim sodobna tehnologija nikakor ni tuj pripomoček, ki se najglasneje zavzemajo za politiko odprtih meja, za strpnost do drugih in drugačnih ter za globalno socialno in ekološko pravičnost in solidarnost, je absurdna. Poleg tega pa se globalizaciji kot taki sploh ni mogoče upirati, saj je ta pravzaprav zgodovinsko in geografsko dejstvo.

Globalizacija kot fenomen povezovanja sveta in krčenja časovnih, prostorskih in kulturnih razdalj med ljudmi ni nič novega. Poteka od začetka človeške zgodovine dalje in jo lahko datiramo poljubno: ali v čas industrijske revolucije ali v čas geografskih odkritij ali nastanka velikih verstev ali celo paleolitske “zelene revolucije”. Nova je intenzivnost povezovanja in institucionalna kompleksnost soodvisnosti, toda diskusija in argumenti, ki jih ob tem slišimo, so le repriza razmišljanj iz zadnjega obdobja viktorijanske gospodarske ekspanzije in povezanosti sveta konec 19. stoletja in do začetka 1. svetovne vojne.² Arrighi celo ugotavlja, da se argumentacijska struktura govorjenja o krizi države ciklično pojavlja v vsaki fazi finančne ekspanzije kapitalizma. Tokrat je zadevalo predvsem velike klasične suverene nacionalne države, ki so postale ovira globalnim trgovom.³ Ko se Marxova 4. faza akumulacije kapitala (D – D') prevesi v recesijo in novo prerazporejanje moči, se tudi globalistična retorika umakne drugi. Kaže, da se je nekaj takega zgodilo tudi po 11. septembru, ko so zahodni centri moči uvideli dejstvo, da je optimizma in nezadržnega vzpona tako imenovane “nove ekonomije” konec. Optimistične retorike globalizma kot režima priložnosti za vse je bilo čez noč konec. V ospredje je stopil diskurz varnosti, nadzora in zapiranja. Razliko nazorno orisuje prepad med retoriko Billa Clintona in njegovega skorajda mesijanstva človekovih pravic, demokracije in tržnega gospodarstva kot obljube za vse človeštvo ter retoriko Georgea Busha ml., ki surovo poudarja obrambo lastnih privilegijev in status quo v mednarodnih razmerjih moči. Novo konstelacijo globalne družbe in ideološkega prostora je nekaj let pred tem natančno anticipiral hollywoodski spektakel Dan neodvisnosti.⁴

Prvi epistemološki korak za neideološko razumevanje tako imenovanega “antiglobalizma” je ta, da razčistimo razmerje med globalizacijo in globalizmom.

² Kalb. *Localizing Flows: Power, Paths, Institutions, and Networks*.

³ Arrighi. *Globalization, State Sovereignty, and the “Endless” Accumulation of Capital*; str. 133.

⁴ Glavna “ideološko detektorska” vrednost Dneva neodvisnosti ni v samem spektakularnem dejanju porušnja newyorških dvojčkov, pač pa je v njej vpisana predvsem logika sedanje “protiteroristične vojne”: vojne proti neteritorialnemu, univerzalnemu, nevidnemu in neoprijemljivemu (in zaradi tega lahko tudi fiktivnemu) sovražniku, seveda pod ameriškim vodstvom. Menim, da je skupaj s filmom Dan neodvisnosti nujno treba brati knjigo Hardta in Negrija *Imperij*.

Medtem ko je globalizacija geografski pojav, pa je “globalizacija” nekaj drugega, in sicer popularno diskurzivno jedro. Gre za razločevanje med zgodovinskimi dejstvi, na katera diskurz meri – in ki niso nič novega, le obseg je nov –, in pa med diskurzom samim. Ulrich Beck je predlagal produktivno razločevanje med globalizacijo kot tako in med globalizmom,⁵ pri čemer končnica -izem jasno govori o tem, da smo tu na terenu ideoloških pristranskosti in političnih bojev, ti pa imajo svoj zgodovinski kontekst.

“Globalizacija” je bila v zadnjem času ena najbolj množično uporabljanih političnih referenc, na katero so se sklicevali pri pojasnjevanju raznoraznih procesov ali utemeljevanju ukrepov in ki je nastopala kot totalno družbeno dejstvo, ki je bilo videti tako široko, splošno, vseprisotno in neizogibno, kakor recimo pojem “trg” ali pa “hladna vojna”. Po eni strani je bila ta vsesplošnost posledica vse intenzivnejših družbenih procesov povezovanja sveta in soodvisnosti. “Naraščajoča moč transnacionalnih podjetij, ekspanzivna svetovna trgovina, eksponentno naraščajoči pretok kapitala skozi hitre in globalno razpršene mehanizme borz in menjav, stiskanje prostora z novimi tehnologijami, hkratna državna deregulacija in naraščajoče poblagovljenje družbenega življenja, pospešene migracije, konec bipolarnega sveta, vse to, vključno s kulturnim pretokom, ki ga prinaša, prispeva k razširjenemu občutku, da živimo v novem obdobju, v katerem je bolj globalno organizirana konfiguracija sil izpodrinila nacionalno državo kot vrh družbenega življenja. Globalizacijo lahko poleg tega, da je empirični pojav krčenja prostora, vidimo kot sklop propozicij, kot pomenski okvir simbolov in konceptov, ki interpretira in ureja to novo obliko socialne organizacije.”⁶ “Globalizacija” je bila eno vodilnih gesel, ključnih besed (catchword) ali modnih izrazov v devetdesetih letih. Nekateri družboslovci celo pravijo, da “globalizacija” ni bila le diskurz, temveč je nastopala celo kot ena v vrsti “velikih zgodb” (grand narrative).⁷ Potem ko se je zdelo, da velike zgodbe kot take po postmodernizmu niso več možne, in ko je propadla še zadnja vzporedna moderna velika zgodba – komunizem –, je na prelomu stoletja v razvitem svetu zavladata nova velika zgodba: “globalizacija”, ali še bolje: globalizem.⁸ Če je bil vodilni koncept osemdesetih let postmodernizem, je v devetdesetih to vlogo prevzel globalizem. S pojmom “globalizacija” so operirali tako rekoč vsi: od znanstvenikov do različnih strokovnjakov in ljubiteljev: novinarji, komentatorji, menedžerji, politiki, predstavniki za stike z javnostmi, aktivisti nevladnih organizacij in družbeno kritičnih

⁵ Beck. What is Globalization?

⁶ Kalb. Localizing Flows: Power, Paths, Institutions, and Networks; str. 4.

⁷ Kalb. Localizing Flows: Power, Paths, Institutions, and Networks; str. 3.

⁸ Ker je “globalizacija” v precejšnji meri ideološki konstrukt, je ta “main stream” diskurz “globalizacije” primerneje poimenovati kar globalizem.

neformalnih združenj itd. Toda ob vsej hiperprodukciji, tudi akademskega razpravljanja in beleženja globalizacije kot nekega danega dejstva, je bila teoretska podlaga razprav večkrat šibka, za akademskim žargonom pa so se kazale različne vrednostne pozicije in ideološke simpatije.⁹

Ker je moč razumeti aktualne diskusije o globalizaciji v luči ideološko političnih bojev (v katerih seveda sodelujejo tudi poklicni znanstveniki in akademski avtorji), se zastavlja epistemološko vprašanje, kakšno je pri tem razmerje med znanstvenim in ideološkim govorom. Ali drugače: glede na to, da polje tako imenovane globalizacije predstavlja bojišče različnih nasprotujočih si in politično angažiranih interpretacij, je vprašanje, ali globalizacija sploh je ideološko nevtralen predmet znanstvenega preučevanja. Rešitev te uganke bi bila lahko v odpravi transcendentnega predmeta "globalizacija": nasprotujoče si razprave ne govorijo o istem teoretsko spoznavnem predmetu in "globalizacija" je predvsem ideološki spoznavni predmet. Ideološki govor jo skuša prikazati kot kvazi koncept, pri tem pa se poslužuje akademskega žargona. Zdi se mi smiselno, da bi diskusijo o "globalizaciji" "prizemljili", pravzaprav razširili z ravni "politične retorike" in kulturologije na analizo razvoja kapitalizma, kapitalskih korporacij in uporabe tehnologij. S tem bi se globalizacija pokazala kot učinek gospodarskih procesov in tudi interesov v obdobju po naftni krizi leta 1973. Vendar to ni namen tega članka; tu zadostuje razlikovanje med globalizacijo in globalizmom (retoriko "globalizacije"), ki konfigurira ideološki sistem možnega in smiselnega ter njunih nasprotij znotraj družbene celote. Tako imenovani "nasprotniki globalizacije", ki nas tu zanimajo, niso toliko realiteta v razmerju do neke druge realitete (globalizacije), kolikor so ideološka konstrukcija oz. ideološki učinek, ki ga kot sestavni del lastne konfiguracije sveta proizvaja ideologija globalizma.

⁹ Primer ideološkega diskurza znanstvenikov o globalizaciji je lahko npr. knjiga *Global Transformations* Davida Helda in drugih avtorjev. Delo v izhodišču predpostavlja globalizacijo kot temeljni predmet znanstvenega preučevanja. Že v uvodnem poglavju zapiše, da obstajajo natanko trije različni pogledi in interpretativne šole tega predmeta preučevanja: hiperglobalistični (neoliberalna in marksistična podsmer), skeptični in transformacionalistični. Avtorji knjige sebe uvrščajo v tretjo skupino. Razlike med tremi pogledi shematsko predstavijo v pregledni razpredelnici, in sicer takole (izberimo dve vrstici):

	hiperglobalisti	skeptiki	transformacionalisti
dominantni motiv skupnosti	McDonalds, Madonna itd.	nacionalni interes	preoblikovanje politične skupnosti
moč nacionalnih vlad	v zatonu oz. razjedanju	na novo okrepljena ali povečana	rekonstituirana, restrukturirana

Takšna razdelitev in interpretacija interpretativnega terena pravzaprav uporablja "magične" postopke. Druge interpretativne šole predstavi in opiše kot grobo poenostavljajoče, ozkoglede, monodimenzionalne, naivne, nepopolne ali celo zgrešene. Pri tem se rabi metafore, medtem ko si lastni pogled skuša zagotoviti legitimnost z abstraktnim akademskim žargonom. Podobnih prijemov bi lahko našli še mnogo, analiza diskurza pa kaže na rabo prijemov ideološkega govora.

“Velike zgodbe” nastopajo kot totalne paradigme, saj integrirajo zgodovino in aktualnost, dejstva in vrednote, skupaj s pojmi razumnosti, pravičnosti in resnice, s katerimi se ljudje skušajo orientirati v kompleksnem svetu in ga hkrati želijo usmerjati. Globalistična paradigma “globalizacije” vključuje tudi tiste tragične junake, ki ji domnevno skušajo nasprotovati, a se izkažejo za strukturne točke nemožne alternative. Fundamentalistični in tribalistični lokalizmi se v nezmožnosti in kot reakcija izigranih prav tako kažejo kot proizvod globalizacije in kot informatizirani svetovni borzni sistem.¹⁰ Pri tem moramo upoštevati, da ta “nezmožnost” nikakor ni nekaj objektivnega, pač pa jo vzpostavlja šele ideološki pogled. Tribalizem je iracionalen, kontraproduktiven, “mračnjaški”, absurden šele iz neke zunanje perspektive; navznoter vsak kulturni in družbeni sistem oblikuje svoj red smisla.

Zgodovinsko gledano se “velika zgodba” globalizma kljub intenzivnim trendom povezovanja sveta (globalizacije) od sedemdesetih let dalje ni mogla uveljaviti kot ideološko osišče vse do devetdesetih let, saj so jo pred tem v ozadje potiskale hladna vojna in “velike zgodbe” moderne, zlasti komunizem in liberalni antikomunizem. V devetdesetih letih je globalizem nastopil kot koncept, ki naj razloži in tudi utemelji interese zmagovalnih geopolitičnih in kapitalskih akterjev v svetovni areni. Nastopal je v tesni zvezi z neoliberalnim mitom o svobodnem trgu, s politiko deregulacije in z zahtevami po ekspanziji globalnega kapitalizma, zlasti operacij finančnih trgov in poslov transnacionalnih korporacij. Ideološka utemeljitev interesov centrov globalne ekonomske moči je bil optimizem globalističnih obljub o oblikovanju enotnega sveta brez meja, v katerem vladajo demokracija, človekove pravice, tržno gospodarstvo, gospodarska rast, svoboda, osebna neodvisnost in širitev priložnosti za uspeh vsakogar. “Koncept globalizacije je dobesedno podaljšani neoliberalizem.”¹¹

“Gibanje nasprotnikov globalizacije” je proizvod te ideološke strukture, predvsem najmočnejših, “trendsetterskih” medijskih korporacij,¹² ki so lansirale tipično terminologijo, tipične vizualizacije in tipične interpretacije ter vzpostavile kliše. Ta kliše ustreza interpretaciji sveta, ki jo ponuja aktualna vladajoča ideologija neoliberalnega globalizma, ki zastopa režim “novega svetovnega reda”.

¹⁰ Prim. Džihad vs. McWorld.

¹¹ Neoliberalizem oz. monetarizem je nastal in se uveljavil kot vladna politika v 80. in 90. letih 20. stoletja zato, ker je ponujal učinkovite ukrepe za oživitev zahodnih gospodarstev iz desetletnega stanja stagflacije. Toda ko se je začel prodajati kot univerzalna in zgodovinska resnica oz. celostna socialna mitologija, se je sprevrgel v ideologijo v službi “novega svetovnega reda” in aktualnega režima dominacije šibko nadziranega transnacionalnega kapitala in neokolonialnih odnosov med centri in periferijami. Prim.: Kalb: *Localizing Flows: Power, Paths, Institutions, and Networks*; str. 9–10.

¹² Upoštevati moramo, da ameriški medijski prostor že vrsto desetletij obvladuje 5 korporacij, ki jih lastniško in upravljalno obvladuje omejen krog elit, tesno povezan z nekaterimi drugimi strateškimi področji, kot sta naftna in vojaška industrija.

Hegemona ideologija na eni strani določa zaželene vizije individualnih in kolektivnih ravnanj, smotrov in strategij uspeha, na drugi strani pa eksemplarično producira klišeje strukturno neuspešnih obnašanj, stališč in praks. Na eni strani imamo lik ambicioznega mladeniča in mladenke v poslovni obleki, ki delovni čas preživljata v pisarniških prostorih, prosti čas pa v potrošniškem razkošju. Na drugi strani so neprilagojeni, brezoblični (zakrinkanih obrazov), v neuglednih oblačilih, zaznamovani z delinkventnimi dejanji in nesposobni za sledenje hegemonim vizijam uspeha zaradi (z vidika hegemone racionalnosti) absurdnih nazorov. Obe ikonografiji sodita v območje pastorage kot ene od treh prvin foucaultovske upravljalne države.

3. TROJNOST MODERNE DRŽAVE

Neoliberalizem kot ekonomska, socialna in politična doktrina na deklarativni ravni zastopa tezo o redukciji države na minimum zagotavljanja varnosti, zakonitega stanja v družbi, za vse druge družbene parametre pa naj bi poskrbela samodejnost tržnega samournavanja. Ena temeljnih, če ne kar prva postavka neoliberalizma je nekakšen umik države iz družbe. Toda kot bomo pokazali v nadaljevanju, je ravno uporaba države pomembna strategija pri uveljavljanju neoliberalne vizije družbenega reda v mejnih primerih, na margini. Po eni strani gre za uporabo države kot eksekutivnega in v končni instanci represivnega aparata, po drugi strani pa gre – to je nekoliko bolj v protislovju z neoliberalno doktrino – tudi za državo in državno suverenost kot koncept političnega. Problem ideološke konstrukcije tako imenovanih “nasprotnikov globalizacije” v hegemoni ideologiji “novega svetovnega reda” in njenih institucijah ni le v vzpostavljanju pristranskega pogleda na aktualen pojav, pač pa se naslanja na širše strategije (tudi konceptualne) delegitimacije sodobne alternativne politike. Te konceptualne postopke lahko opredelimo kot zvajanje alternativne politike na “državo”. Z drugimi besedami: alternativni politiki vsiljujejo neustrezni interpretativni “kalup” moderne pravno-politične sfere, ki se zgošča okrog tako imenovane “nacionalne države”.

Moderna država kot kompleksen konceptualni okvir politike “stare paradigme”¹³ je zgrajena iz naslednjih prvin:

1. dominacijski četverkotnik: suverenost – vladanje (gouvernementalité) – pastorage – disciplina;
2. trg parcialnih interesov;
3. zakonitost, demokratična inkluzivnost in javno mnenje.

Za ideološko konstrukcijo “antiglobalizma” so relevantni predvsem suvere-

¹³ Prim. Offe: Nova družbena gibanja.

nost, vladanje in trg, zato se drugih ne bom obširneje dotaknil. Ob tem je seveda jasno, da je z vidika akterjev alternativne politike tretji sklop zelo pomemben, toda to je druga tema. Tukajšnja poanta je ta, da dominantna ideologija z več strategijami skuša ločiti tako imenovane "antiglobaliste" od tretjega sklopa "države" in jih politično nevtralizirati s podvrženjem zakonitostim prvih dveh sklopov.

Suverenost je bistvo pravnopolitičnega telesa moderne države. Suverenost se nanaša na nadzor in pristojnost nad določenim ozemljem, zlasti v povezavi z ekskluzivno zakonodajno pravico. Politika, s teorijo družbene pogodbe reducirana na položaj države, se pretežno ukvarja z vprašanjem prenosa suverenosti s posameznikov oz. ljudstva na oblast. Vprašanje mere, količine suverenosti, ki jo je treba prenesti navzgor, da se zagotovi varnost ljudi pred soljudmi in družbe pred njo samo in da država obenem ne dobi avtoritarnih razsežnosti, je temeljno vprašanje moderne politike. Ta je zato nujno omejena na državne zadeve, tako rekoč na *raison d'état*. V njej gre za urejanje reprezentacije in mediacije, torej formaliziranih in legalnih vertikalnih odnosov.¹⁴

Zakonodajna suverenost je v pravnopolitičnem pomenu nadredna točka regulacije družbe v njenem rednem stanju. V izrednem stanju daje suverenost pravico uporabe garanta zakonitosti, to pa so sredstva prisile. Po Schmittovi interpretaciji političnega suverenost temelji na nasilju celo do te mere, da mora biti vitalna "politična enota" (država) nenehno pripravljena na možnost vojne – možnost sodelovati in tudi sprožiti vojno. Schmittovska suverenost je arbitrarna samovolja, ki vsili odločitev v situacijah, v katerih ne veljajo in jih ne definirajo veljavna pravila.¹⁵ Seveda gre za resnično sposobnost razveljavitve ali neupoštevanja obstoječih pravil, kadar to ustreza samovolji suverene oblasti. Ta element moderne je – kot bom pokazal nekoliko kasneje – eden ključnih pri obravnavi "antiglobalističnih" demonstrativnih političnih dejanj.

Vladanje (*gouvernementalité*) v nasprotju s suverenostjo, ki se bolj nanaša na ozemlje, pomeni upravljanje s stvarmi. Pri tem so tudi družbeni procesi in posamezniki obravnavani kot stvari med stvarmi. Vladanje je racionalno razporejanje stvari, tako da služijo nekemu cilju. Če je izbira tega cilja stvar suverenosti, je tehnologija vladanja privzeta iz vednosti ekonomije in statistike. Vednost vladanja poseduje sloj specializiranih strokovnjakov, webrovskih poklicnih vladnih menedžerjev. "Politika" kot družbeni menedžment je stvar stroke, ne pa vseh državljanov. Ti so v tej perspektivi le legitimnostni dodatek.¹⁶ Strokovna

¹³ Prim. Offe: Nova družbena gibanja.

¹⁴ Prim. Lukšič in Kurnik: Hegemonija in oblast, str. 178.

¹⁵ Prim. Schmitt: Pojem političnega.

¹⁶ Zavračanje referendumov kot oblike odločanja je v Sloveniji v zadnjih letih eden od pokazateljev takšne drže "političnih" elit.

vednost vladanja obsega procesiranje administrativnega aparata ter vednost kalkulacije in taktike. Teoretske temelje politične tehnologije vladanja sta postavila Macchiavelli in Clausewitz, in sicer v službi suverene državne oblasti.¹⁷ Danes pa je državna politika vse bolj povladnjena in ob tem podrejena ciljem velikih kapitalskih korporacij in tehnološkega razvoja. Tehnologijo menedžmenta družbe prevzemajo kapitalski centri družbene moči, do katerih igra državna oblast vse bolj podrejeno, instrumentalno vlogo. Vendar to, da sta državni pravni in represivni aparat "de facto" postala zasebna posest, še ne pomeni, da ne učinkujeta več.

Usihanje suverenosti moderne države¹⁸ je učinek tistih procesov v razvoju kapitalizma in svetovnega sistema, ki jih popularno imenujemo globalizacija. Globalizacijska "privatizacija" države se ne ozira na njeno ozemlje, pač pa preoblikuje značaj državnih institucij in način njihovega upravljanja z ozemljem, saj preoblikuje ozemeljsko ekskluzivnost države.¹⁹ Privatizacija ni le preprosta sprememba v lastniški ureditvi; je tudi privatizacija koordinacijskih in vladnih funkcij, ki se premaknejo iz javnega v zasebni sektor.²⁰ Državna oblast postaja relativno nemočna pri odzivanju na pritiske trga, v procesih odločanja se podreja vplivu zasebnih korporacij. "Dandanes se proces odločanja države odvija prek množice birokracij in tehnostuktur, [...] prek katerih se je družba prevelila v državo, država pa je postala družbena. [...] Sleherni interes postane, če se organizira, javen in zatorej političen, čeprav je potem rešitev vedno bolj upravna, ne politična." Politični sistem, v katerem se je "družba birokratizirala in ima oblast nad državo", na način pritiskov na vlado, državno administracijo in politične stranke, Matteucci imenuje "liberalni korporativizem", pa tudi "industrijska država".²¹

Neoliberalna vizija države je derivat moderne varnostne države. Politični sistem, javni institucionalni skelet, ki uokvirja, omogoča in reproduktivno podpira veliko področje zasebnega, je v (neo)liberalni politični fikciji minimalističen: zgoraj imamo suvereno oblast, ki določa pravila igre in ima sredstva prisile, s

¹⁷ Prim. Foucault: *Governmentality*.

¹⁸ "V dvajsetem stoletju se začenjajo ravnotežja liberalne države, ki so bila zasidrana v razmerju med tremi sferami, zasebno, družbeno in javno, podirati." Klasične velike nacionalne države so pričele izgubljati tekmo z velikim kapitalom in z nadnacionalnimi političnimi tvorbami. Velike poslovne korporacije in interesna združenja v procesih odločanja pridobivajo vse večji vpliv na državo in lobirajo za podporo svojim interesom z ustreznimi javnimi politikami. Klasična suverena teritorialna država postopno implodira, je v zatonu in je prisiljena v preoblikovanje svoje vloge. Vse politične "velike zgodbe" moderne so bile vezane na uresničevanje v nacionalni državi in ta modernost je sedaj v strukturni krizi, saj ne zmore več ponujati prepričljivih odgovorov na sodobne izzive v smislu izboljševanja sveta.

Prim. Matteucci: *Novoveška država*. Martin in Schumann: *Pasti globalizacije*. Hobsbawm: *Čas skrajnosti*.

¹⁹ Sassen: *The State and the New Geography of Power*, str. 50.

²⁰ Značilen primer je novi mednarodni pravni red, ki ureja ekonomske transakcije preko oz. mimo državnih meja in nacionalnih jurisdikcij. Gospodarske aktivnosti, zlasti valutni trgi, se tudi virtualizirajo in se selijo v elektronski prostor izven jasnega nadzora teritorialnih držav.

²¹ Matteucci (1999): 147–151, 407–411.

katerimi zagotavlja njihovo spoštovanje, pod njo pa množico zasebnih (za-sebnih) akterjev. Liberalna državna oblast je konceptualno instrument avtonomne družbene igre, v prvi vrsti ekonomskih dejavnosti: proizvodnje, menjave, potrošnje in distribucije. V neoliberalni politični praksi, ki je nekoliko manj minimalistična, je instrumentalizacija javne oblasti izpopolnjena do te mere, da se oblast večinoma ukvarja z usklajevanjem in strežbo parcialnim zasebnim interesom. V kontekstu globalizacije in projekta globalizma to pomeni skrb za lokalno oblikovanje ugodnega investicijskega okolja.²² Poleg tega oblast skrbi še za reprodukcijski okvir (ideologija, discipliniranje) in uporabo sile v izjemnih situacijah.

To razporeditev vlog bi konceptualno lahko opredelili s tem, da je logika trga okupirala demokratične politične institucije. To, da državna oblast funkcionira kot servis močnejših družbenih akterjev, je šele učinek tega, da je državna "politika" postala menjava. Menjalno razmerje določa predvsem razmerje med javno oblastjo in zasebnimi interesi, to pa zahteva, da se morajo novi politični akterji organizirati kot zastopniki nekega parcialnega interesa in izvajati ustrezne strategije, ki jih zahteva proceduralna logika uveljavljanja zasebnih interesov, če hočejo doseči zelene rezultate. Ti principi "politične" participacije so za alternativna politična gibanja problematični, saj so preprosto nepolitični in sodijo v domeno posla. Alternativna politična gibanja ne morejo igrati igre posla in menjave že zato, ker nimajo s čim trgovati. Če pa bi ali kadar se prično obnašati kot podjetje, običajno postanejo nekaj drugega, denimo stranke. Zgodovinske izkušnje gibanj, izvirajočih iz leta 1968, kažejo, da takšen "marš skozi institucije" pusti le malo maneverskega prostora za implementacijo radikalnih stališč in vrednot. Res pa je, da ni vseeno, ali neko državo vodijo nekdanji študentski radikali Fischer, Schily in Schröder ali pa delegat družinskega kapitalizma George Bush mlajši.

4. KONCEPT DRŽAVE KOT STRATEGIJA DELEGITIMACIJE

Omenil sem že, da je interpretativno "cepljenje" nekaterih elementov moderne politike, zlasti suverenosti, vladanja in trga, na alternativne politične prakse delegitimacijska strategija in predpriprava javnomnenjske podobe o tako imenovanih "antiglobalistih" za zaviralne ukrepe, vključno z uporabo nasilja. Kako potekajo ti postopki delegitimacije "antiglobalistov"?

Medijska industrija in predstavniki institucij, na katere letijo "antiglobalistične" kritike, ob množičnih manifestacijah uporabljajo zlasti dva manipulativna prijema. Prvi je redukcija celotnega gibanja – ki je v realnosti izjemno heterogeno, neformalno in šibko mrežno koordinirano – na nasilniško in izgrejniško manjšino.

²² Prim. Matteucci (1999): 147–151, 407–411.

Gre za strategijo zamegljevanja vsebinskih argumentov gibanja in izpostavljanje nekega parcialnega segmenta, čigar oblike boja (taktično odmerjena uporaba nasilja proti zasebni lastnini v simbolne in estetizacijske namene) veljajo za nelegitimne. Na delu je delitev protestnikov na “dobre in slabe fante”, pri tem naj bi bili “dobri fantje” tisti delegati mednarodnih nevladnih organizacij in civilno-družbenih korporacij, ki sodelujejo na posebej organiziranih srečanjih z državniki in voditelji mednarodnih ustanov.²³ Za sprejemljive razglašajo tiste, ki gredo v konferenčne dvorane in tam protokolarno povedo že znana stališča, etabliрана stran pa jim pritrudi rekoč, da se zaveda resnosti problema in da že tako ali tako deluje v konstruktivni smeri. Recept, s katerim se denimo mednarodne finančne ustanove in najrazvitejše države lotevajo perečih svetovnih socialnih in ekoloških težav, pa je enak kot prej – neoliberalna doktrina, pa čeprav v socialno populističnih različicah. Torej za protestnike, ki vidijo problem ravno v tej doktrini, nič novega. Protokolarni sprejem predstavnikov učinkuje predvsem kot blaženje politično akcijskega naboja protesta in kot pridobivanje demokratičnega in dialoškega imidža. Poleg tega so tudi sami predstavniki kritiziranih mednarodnih institucij že kmalu po Seattlu začeli prevzemati diskurz opozicije in se “posipati s pepelom” v slogu sistemsko integrativne samokritike v avtoritarnih režimih. Ta se kaže v številnih intervjujih in avtorskih člankih izpostavljenih osebnosti, kakršna sta denimo predsednik Svetovne banke Wolfensohn in predsednik Svetovnega ekonomskega foruma Schwab.²⁴

Druga, nevarnejša plat tega perverznega pomenkovanja z opozicijo pa je v tem, da vse druge, ki ne sodelujejo z vladajočimi institucijami v konferenčni dvorani, pač pa izražajo stališča zunaj nje, na ulici, te institucije enačijo z nasilneži. Televizija jih pri tem zvesto in medijsko podpira. Ulični protest je izenačen z izgredništvom, performans z nasiljem. Sklep tega (žal ne vedno) neupravičenega enačenja je v tem, naj se s tistimi zunaj, ki se nočejo pogovarjati z etabliраниmi političnimi institucijami, “pogovarja” policija. In sicer v jeziku, ki naj bi bil skupen obema stranema: to je jezik nasilja. Represivni aparat ukrepa z represivnimi metodami, s tem pa je politični dialog onemogočen. Medijski komunikacijski kod postane štetje mrtvih in ranjenih. Če je policija na prvih množičnejših protiglobalističnih protestih ukrepala predvsem proti malim skupinam nočnih izgrednikov, pa je logiko komuniciranja z represivnimi metodami dosledno in do očitnih posledic izpeljala italijanska neodesničarska oblast v Genovi.

²³ Študijski primer delitve na poslušne in nasilne je obnašanje oblasti ob vrhu Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada septembra 2000 v Pragi.

²⁴ Prim. enega zadnjih tovrstnih intervjujev, objavljenih v našem tisku: Klaus Schwab, Bil sem prvi antiglobalist, Sobotna priloga dela, 2. 2. 2002.

Vladajoče institucije trenutek protesta definirajo kot izredne razmere, v katerih nastopi schmittovska suverenost – samovoljni poseg s silo.²⁵ Sile kapitalizma, zlasti mednarodnih finančnih trgov, in na drugi strani neoliberalna politika globalizma so državno suverenost že spravile v “ropotarnico zgodovine”. Suverenost v gospodarstvu, socialni, celo okoljevarstvu in v drugih družbenih sferah je v družbenem redu in stabilnosti mit: prerasel jo je trg. Vendar pa te “sile kapitalizma” državno suverenost znova revitalizirajo, “potegnejo iz naftalina” in instrumentalizirajo, kadar je normalen potek dogodkov in poslov opredeljen kot ogrožen. Vladajoče strukture imajo na voljo dva instrumentarija izvajanja oblasti. Normalni, “mehki” instrumentarij je pogojno rečeno “postmoderen” in deluje večinoma prek ideoloških aparatov države,²⁶ zlasti po televiziji in širše rečeno prek popularne kulture. Kadar mu ustreza, pa lahko politično situacijo opredeli kot nenormalno in uporabi “trši”, moderni instrumentarij oblasti, torej represivni aparat države.²⁷ Ker je državna suverenost tako rekoč “privatizirana”, instrumentalizirana za zasebne interese, od nje ostane le še represivni aparat kot jedro. Družbeni učinek tega je “privatizirano” nasilje.

Druga manipulativna strategija, ki jo uporabljajo vladajoče elite za delegitimacijo “antiglobalističnega” gibanja, je interpretiranje zahtev in strategij protestnikov kot vsebinsko neracionalnih. Izhaja iz predpostavke, da so nekateri družbeni pojavi tako rekoč naravni, večni, obči in neizogibni. Takšen naj bi bil proces globalizacije, takšno naj bi bilo tržno gospodarstvo, takšen naj bi bil kapitalizem v različici čikaške šole. Kdor ne priznava teh tako rekoč naravnih pojavov, sodi v domeno norosti ali odklonskosti. Mednarodne finančne ustanove naj bi v domnevno naravnih nujnostih igrale pozitivno vlogo, saj premorejo privilegirano strokovno vednost,²⁸ “know-how” in eksekutivni birokratski aparat za uresničevanje ukrepov. V nasprotju s tem te institucije privilegirane vednosti in moči sicer priznavajo protestnikom, da postavljajo prava vprašanja, vendar pa hkrati zatrjujejo, da protestniki nanje nimajo pravih odgovorov ali da so ti odgovori neumni.²⁹ Drugo manipulativno strategijo lahko opišemo s stavkom: “Kakšen pa je vaš program?” Postavljanje takega vprašanja seveda že implicira odgovor,

²⁵ Prim. Schmitt: Pojem političnega.

²⁶ Prim. Althusser: Ideologija in ideološki aparati države.

²⁷ Današnja Italija, kjer en človek obvladuje oba instrumentarija, kjer ima ena in ista poslovna korporacija v rokah televizijo in policijo, predstavlja novi tip režima. Postopki oblasti ob genovskih protestih so šolski primer, ki je širše zanimiv za politično teorijo.

²⁸ S strategijami racionalističnega izključevanja norosti in nevednosti ter z razmerji med vednostjo in močjo se je ukvarjal Michel Foucault v celotnem opusu.

²⁹ Neumni naj bi bili seveda predvsem zato, ker reševanja problemov ne vidijo v okviru obstoječih ustanov, pač pa izven njih in proti njim. Gre za vprašanje obstoja ustanov samih, zato ni čudno, da si te na vse kriplje prizadevajo, da bi nezadovoljstvo bodisi integrirale, bodisi likvidirale. Tako je predsednik Svetovne banke James Wolfensohn na praškem vrhu SB in Mednarodnega denarnega sklada izjavil: “Zunaj teh

in sicer tak, da nasprotna stran realpolitičnega programa nima ali da je kakršen koli realpolitični program (vključno z zahtevami protestnikov) mogoče uresničevati edinole skozi obstoječe politične institucije v širšem pomenu. Podmena je tu ali sposobnost uradnih političnih ustanov za reforme ali pa leninski pristop rušenja institucij in izgradnje novih. Obe podmeni sta nemogoči, napačni. Zaradi tega je nemogoča tudi zahteva, da mora biti vsaka politika, tudi alternativna, "realna", to pomeni možna, uresničljiva in uspešna – seveda v okviru vladajoče racionalnosti vladanja in obstoječih državopolitičnih institucij: političnih strank, volitev, parlamenta, vlade, državne administracije, lobiranja itd.³⁰

Prva manifestacija moderne države kot konceptualne strategije delegitimiranja in zatiranja sodobnih alternativnih političnih gibanj je torej schmittovska suverenost: arbitrarna določitev izrednih razmer, uporaba državnega nasilja in potiskanje alternativne politike v domeno represivnega aparata države. Druga manifestacija moderne države kot koncepta političnega je vladajoča racionalnost "realne politike". Sprejemljiva "realna politika" (realna po merilih vladajoče racionalnosti) se konstituira predvsem z definiranjem lastnega parcialnega interesa, ki naj ga "politični subjekt" skuša uveljaviti z udeleževanjem v ravno kar naštetih institucionalnih praksah. Sprejemljivi "politični subjekt" je tisti, ki hoče na "veliki volilno-lobistični tržnici" liberalno demokratske države izposlovati nekaj zase. Vladajočemu režimu neprilagojen in sumljiv pa je tisti "politični subjekt", ki hoče nekaj za vse ali pa ki celo ničesar noče imeti in mu gre za biti in za delovati. Zaradi tega diskurz "novega svetovnega reda" alternativne politike in druge (pogojno rečeno) "postmoderne" protisistemske politične subjekte interpretativno "tlači" v konceptualni "kalup" modernih političnih institucij.³¹ Od protisistemskih političnih subjektov nenehno zahteva, naj artikulirajo lastne interese in cilje in naj se skozi vladajoče moduse operandi integrirajo v pravno-politični in družbeni sistem reda. Pravi učinek ponudbe nemogoče integracije je izključevanje. Ker so alternativne politike (gledano z vidika vladajoče racionalnosti) relativno malo uspešne pri "main stream" uveljavljanju političnih ciljev, jih institucionalni um razglaša vsaj za "blef", včasih pa celo za "nevarni element".³²

njihovo spraševanje, toda verjamem, da lahko dosežemo napredek le, če se drug do drugega obnašamo konstruktivno in z vzajemnim spoštovanjem." Na istem vrhu smo od nekega drugega veljaka slišali tudi izjavo, da se s "tistimi, ki razgrajajo zunaj na ulicah, nimamo kaj pogovarjati."

³⁰ Na delu je ideološki postopek lacanovske vel-alternative. Več o tem v: Močnik, 3 teorije.

³¹ Podoben represivni učinek prinaša postfašizem z uvajanjem preživetih "političnih" in družbenih kategorij v postmoderno družbo.

³² Po 11. septembru je politična desnica marsikje skušala novolevičarske, novoanarhistične skupine in druge nezaželene politične skupine strpati v neko rubriko "terorizem". "Terorizem" je kot pravno dejanje nedefiniran, zato je sklicevanje na boj proti terorizmu priročno za poljubni pregon najrazličnejših nasprotnikov. Podobno je z "antiglobalizmom", zato ne preseneča, da sta se ta dva konstrukta po 11. septembru srečala. Večina t. i. varnostnih, v resnici pa sistemskih notranje represivnih ukrepov, predvsem tistih, ki povečujejo pristojnosti obveščevalnih služb, nadzor elektronskih komunikacij itd., je zlasti v ZDA

Obe opisani manipulativni strategiji konstrukcije tako imenovanega “antiglobalističnega gibanja” mislita politiko skozi oči moderne države in alternativni politiki vsiljujeta mesto nekje v njenem okviru: ali na področju reprezentacije in eksekutive interesov ali pa na mejnem področju suverenosti in uporabe sile. Establishment alternativni politiki ponuja ali igro interesov ali izredne razmere. Obe vrsti interakcij jo skušata “penetrirati” z moderno državo.

Poleg tega se vladajoči um poslužuje še ene strategije depolitizacije alternativnih političnih gibanj, ki je le na videz nasprotna zvajanju na “državo”. Gre za interpretacije alternativne politike kot manifestacije tako imenovane civilne družbe. V tej mehkejši različici se tako imenovanim “antiglobalistom” ne postavlja nemogoča izbira “ali integracija v politični sistem ali izredne razmere” neposredno, pač pa se jih skuša umestiti in integrirati v sistem družbenega reda po ovinku “globalne civilne družbe”. Pri tem je nenavadno že to, da “antiglobaliste” identificirajo s pojmom, s katerim se sami večinoma ne želijo identificirati, saj z njim razumejo neke njihovim načelom tuje načine delovanja.

Takšno interpretacijo je moč zavrniti z argumentom, da imamo opravka z različico ene od prej opisanih strategij. Korporativno-interesni vzorec “civilne družbe” ustreza modernemu liberalnemu modelu civilne družbe kot avtonomne sfere zasebnih in parcialnih družbenih potreb ter interesov, organiziranih za delovanje in participacijo v institucionalnih komunikacijskih kodih. Ideološki dejavnik liberalne sheme “civilna družba-država” tiči v prepričanju, da država zagotavlja nevtralni red, v družbi pa se odvijata sodelovanje in tekmovanje, nikakor pa ne dominacija in boj. Interpretiranje alternativnih političnih gibanj kot civilne družbe (pri tem je strukturni predpogoj izključevanje “nepriklagenih”, “radikalnih”, “skrajnih”, “nekonstruktivnih”, “nasilnih” ... segmentov gibanj) izhaja iz želje po normalizaciji in stabiliziranju družbenega nezadovoljstva. Koncept civilne družbe tako služi kot mehčalec, ki naj prekrije nezaželene težave in jih spelje v normalne strukture systemskega uravnoveževanja in adaptacije. Učinek zvajanja alternativnih gibanj na civilno družbo je zavračanje njihove radikalnosti.

usmerjenih predvsem navznoter, proti notranji opoziciji. Tudi EU se je lotila nekoliko počasnejše priprave pravnih (re)definicij “terorizma”, ki bi omogočila zlorabo tudi proti “neterorističnim” skupinam in posameznikom: “Evropski pravniki so najavili namero Evropske unije po uvedbi tako široke definicije terorizma, da bi lahko ta vključeval tudi delavske štrajke in proteste proti globalizaciji!” (Vira: <http://www.wired.com/news/conflict/0,2100,48807,00.html> in <http://www.statewatch.org/news/2001/nov/07appeal>) Povezovanje t. i. “antiglobalistov” s t. i. “teroristi” se po 11. septembru pojavlja tudi na verbalni ravni. V Sloveniji po tem izstopa dr. Dimitrij Rupel, ki se retorično sprašuje: “Ali obstajajo vzporednice med nasprotniki industrijske revolucije in nasprotniki globalizacije? Ali so današnji antiglobalisti ponovitev anarhistov, komunistov, študentskih revolucionarjev???” [...] Ali obstaja zveza med antiglobalisti in teroristi?” (Vir: Vabilo zunanjega ministra Rupla izbranim predstavnikom slovenskega kulturnega, političnega in akademskega življenja na večerjo in posvet o zunanje-politični usmeritvi Slovenije v času globalizacije in terorizma, ki je bil 12. 12. 2001 v Vili Podrožnik.)

V klasičnem liberalnem modelu “civilna družba + država” je moč misliti tudi ideje, da je civilna družba “pes čuvaj” demokratične in civilne politične kulture. Gre za zrcalno podobo države kot “psa čuvaja” istih civilizacijskih standardov. Tako imamo opravka z dvema psoma čuvajema, od katerih eden bolj laja, drugi bolj grize, oba pa drug drugega čuvata, da ne bi kateri od njiju napravil kaj hudega. Temeljno poslanstvo države in njenega dvojčka civilne družbe je zagotavljanje varnosti. Varnosti tudi v pomenu ohranjanja družbenega reda. Ideja civilne družbe, ki izhaja iz želje po družbeni varnosti in redu, ima težave z vključevanjem radikalnih, revolucionarnih, protisistemskih oblik stopnjevanja emancipacije. Kadar prevzame konservativno obliko, se lahko naveže na konservativizem in emancipacijo marginaliziranih skupin razglasi za rušenje reda, morale in celo človečnosti. Emancipacijsko voljo skuša spraviti nazaj v kalup normalnega poteka dogodkov, se pravi v civilno družbo. Radikalna politična gibanja, ki zahtevajo premik celotne arhitekture “civilizacijskih standardov”, pa razglasi za rušilna, torej nelegitimna.³³

“Tlačenje” novolevičarskih in novoanarhističnih alternativnih političnih praks v stari teoretski dvojček država-civilna družba je interpretativno nasilje. Njegov učinek je delegitimizacija novih političnih pojavov, akterjev in praks. Reformna politika starih političnih institucij je jalova, to med drugim kaže nemoč zahodnih socialdemokracij, ki se izgublajo v zgolj retoriki tako imenovane “tretje poti”, ne zmorejo pa ponuditi resne alternative neoliberalizmu in militarizmu nove desnice. Civilna družba pa je bolj ali manj plavajoči označevalec, konstrukt, ki je politično in konceptualno smiseln v bojih proti avtoritarnim režimom, torej v razmerah, ko civilne družbe ni, ko državna oblast pretirano penetrira sfero neodvisne javnosti in celo zasebnega življenja posameznikov.³⁴ V aktualnih razmerah potrošniške družbe, deterritorializirane politike in prevlade virtualnih centrov finančne moči je civilnodružbeno organiziranje ne samo omogočeno, temveč naravnost zaželeno, hkrati pa mobilizacijsko precej izpraznjeno in vse preveč korporatizirano. Prevlada formalno institucionalne forme nad vsebino in razpisni režimi zlasti v srednji Evropi kažeta, da je “prazno lupino” civilne družbe napolnila utilitaristična doksa (ki obvladuje tudi vladni aparat). Depolitiziranost tako imenovanih nevladnih organizacij je – althusserjevsko rečeno – njihove prakse privedla v ideološko izenačenost s praksami državnih ustanov.³⁵ To stanje govori celo v prid Gramscijevi teoriji integralne države: enotnosti civilne družbe in države ter enotnosti dominacije prek represije in obenem prek ideološke hegemonije.³⁶

³³ Več o sodobnih konceptih civilne družbe v: Kovačič, Analiza elementov za konceptualizacijo civilne družbe v Srednji Evropi (dipl. delo).

³⁴ Prim. Keane: Civilna družba, Keane: Despotizem in demokracija.

³⁵ Glede institucionaliziranih praks kot materialnih manifestacij ideologij prim. Althusser: Ideologija in ideološki aparati države.

³⁶ Prim. Bibič: Civilna družba in država po Gramsciju.

Vpliv teorije suverenosti na interpretacijo alternativnih političnih praks, bojev, gibanj je problematičen še na eni ravni: pri vprašanju subjekta politične akcije, bolje rečeno subjekta (novega) družbenega reda in družbenega prevrata. Pri poskusu orisa tega problema nam je v pomoč Foucaultova kritika moderne strukture dominacije in oblasti. Moderno situacijo na pravno-političnem področju je vzpostavila francoska revolucija. Ta je zrušila dotedanjo piramidno fevdalno strukturo državne oblasti in jurisdikcije, ki jo je skupaj držal kralj kot Subjekt suverenosti, ki je poenotil podložnike. Toda piramidno strukturo političnega je francoska revolucija odstavila le na videz. Vzklik "Kralj je mrtev – živel kralj!" je filozofska izjava. Strukturno mesto Kralja je prevzel metafizični konstrukt Ljudstvo kot nadomestni nosilec državne suverenosti, oblasti, kot fundament pravno-politične zgradbe moderne države. Državljeni so lahko pravni subjekti pravic in dolžnosti, le če so podrejeni neki vrhovni, nevtralni in arbitrarni instanci, ki zagotavlja pravičnost zakona, ki velja za vse enako. Le v takšni pravno-politični strukturi ima zgodovina neki smisel. Celotna konstrukcija temelji na fikciji družbene pogodbe, ki naj bi jo državljani v izhodišču "podpisali" z oblastjo, stvarina, za katero gre v tej pogodbi, pa je suverenost.

Foucault je tradicionalni način političnega mišljenja napadel s kritiko celotne tradicije zahodnega racionalizma. Njegova kardinalna zmota je po Foucaultu predpostavka apriornega suverenega Subjekta kot temelja in garanta celovitosti družbene strukture in zgodovine. Foucaulta je motilo, da v političnem mišljenju in teoriji "še vedno ni bila odsekana kraljeva glava",³⁷ zato je zahteval konceptualno odpravo apriornega suverenega subjekta in je nietzschejansko razglasil smrt Človeka. Zgodovini je odrekel vsakršen vnaprejšnji smisel in se zavzel za interpretiranje sveta kot diskontinuiranega, razpršenega in kaotičnega. Ta pozicija mu je omogočila misliti odnose dominacije kot imanenco.³⁸

Poglavitna utvara moderne pravno-politične strukture je bila piramidna struktura z vrhovnim nosilcem suverenosti, ki zagotavlja smotrnost družbene ureditve. Vrhovni Subjekt družbenega reda se je skozi zgodovino menjal, hierarhična struktura podložništva³⁹ pa je ostajala. V srednjem veku je smoter družbe zagotavljal Bog skupaj s sekularnim zastopnikom – Kraljem. V absolutistični državi je Kraljevi sijaj zasenčil Boga. Francoska revolucija je Kralja obglavila, toda njegovo vlogo je strukturno prevzelo Ljudstvo. Komunistično gibanje je Ljudstvo redefiniralo v Proletariat, in ker njegova politična zavest ni in ni hotela ustrezati njegovemu "objektivno" prepoznane materialnemu položaju, je vlogo

³⁷ Foucault: Zgodovina seksualnosti I: Volja do znanja.

³⁸ Več o tem v: Lukšič in Kurnik: Hegemonija in oblast (2. del: Foucault in oblast).

³⁹ Subjekt pomeni dvoje: "podložnik nekoga drugega – prek kontrole in odvisnosti; priklenjenost na lastno identiteto – prek vesti in vedenja o sebi!" (Foucault 1991, 106–107)

nosilca njegove zavesti, vesti in zgodovinskega teleološkega smotra v oktobrski revoluciji prevzela Partija. Eden glavnih problemov za leninsko in postleninsko levico je bila neenotnost političnega in revolucionarnega subjekta, ki v praksi nikakor ni ustrezal modelu, kakršen je izhajal iz predpostavk človekove narave. "Na začetku je bila beseda," beseda v pomenu logos, torej tudi um,⁴⁰ pravi "biblija" vsakega modernega "političnega" gibanja. Kar sledi iz "logocentričnega" razumevanja politike, je totalitarna težnja poenotenja "politične" akcije in volje v enotnem subjektu. Praktično je bil cilj "logocentrične politike" zasesti sedež suverenosti, to je državno oblast, da bi lahko od zgoraj navzdol preoblikovali družbo "po božji podobi", jo reformirali, izboljšali, uskladili z umnim načrtom.⁴¹ Politika, koncipirana v okvirih državne suverenosti, hodi z roko v roki z zahtevo po homogenizaciji subjekta "politične" akcije. Modus moderne politike se kaže v različnih oblikah: zakonodajalca, revolucionarne stranke, univerzalnega intelektualca, enotne fronte, blokovskega gibanja,⁴² vedno pa gre za vzpostavljanje bolj ali manj obvezujoče instance vrhovnosti in poenotenja, ki hoče biti gospodar resnice in pravice, zavest in vest vseh. Teoretski konstrukt, ki daje garancijo temu modusu, je državna suverenost, njena utvara pa je družbeni reformizem "enotne akcije".

Tu se skriva še tretja past sumarnega retoričnega vprašanja antiglobalistom, "Kakšen pa je vaš program?" Ta past je podmena, da je tako imenovano "antiglobalistično gibanje" nekaj enotnega, centralno organiziranega, da je homogen subjekt, ki poseduje skupno in za vse akterje obvezujočo voljo, nabor stališč, zahtev in programov. Dominantni producenti medijske resničnosti gibanje obravnavajo, kot da bi šlo za stranko ali pa celo partijo (stranka, ki uporablja nasilna sredstva). Pri tem skušajo implicitno dokazovati, da je ta stranka zanič, ker (po merilih vladajoče racionalnosti) slabo funkcioniira, nima učinkovite organizacije in strategije, kako priti na oblast in kako izpeljati artikuliran reformni program. Gibanje, ki se nikakor ne omejuje le na delovanje v političnih okvirih države, pač pa tudi ali predvsem v avtonomnih javnih, socialnih in kulturnih prostorih, konceptualno zvajajo ravno na državo oz. na moderni model politike, ta pa je osredotočena na zasedbo državne oblasti.

⁴⁰ Hegel, ki je filozofijo logosa pripeljal do vrhunca s svojim "umom zgodovine", je logos prevajal dvopomensko kot um (Vernunft) in hkrati govor (Sprache).

⁴¹ V mišljenju H. Arendt je takšna shema značilna za človeško dejavnost "ustvarjanje", ki se bistveno razlikuje od "delovanja" kot "gradiva" politike, in to predvsem v točki razkola med platonovsko enostjo in aristotelovskim mnoštvom.

⁴² Številni levičarski romantiki starega kova so še do nedavnega obujali zlahne spomine na mitično leto 1968 in študentsko gibanje, dojeto kot monoliten korpus, nosilec revolucije. Sedaj so svoja indolentna pričakovanja investirali v nasprotovanje "globalizaciji" in pompozno manifestiranje svojih prepričanj, utopljenih v množici. Toda kot pravi Miha Zadnikar: ena stvar je performativno demonstriranje prepričanj, druga stvar pa je, ali ta prepričanja tudi zares živiš in prakticiraš.

Toda modernost je anahronizem, je nemogoča, ker se je družbeni red, struktura moči in dominacije deterritorializirala, globalno razpršila.⁴³ Politično delovanje, ki noče zapadati v utopično getoizacijo, mora to dejstvo sprejeti in se ustrezno odzivati na globalno razpršenost. Homogeni politični subjekt je danes nemogoč. Postmoderni politični subjekt – kolikor sploh še lahko govorimo o subjektu v ednini – nove leve in novega anarhizma deluje razpršeno, lokalno, diskontinuirano, kaotično⁴⁴ in nepredvidljivo.

5. NASTAVKI ZA INTERPRETACIJO ALTERNATIVNIH POLITIČNIH PRAKS

Za sklep se bom poskušal približati interpretaciji alternativnih političnih praks (javno politično delovanje in specifične življenjske prakse) kot postmodernih oblik politike. Danes besede “politika”, “politično”, “politizacija” in tako dalje nastopajo na vsakem koraku, pomenijo pa skoraj izključno odnose moči v neki skupini. Na drugi strani pa kritični teoretiki govorijo o “depolitizaciji”, “postpolitiki” in podobnem, kar pa se nanaša na nemoč obstoječih političnih institucij za uvajanje novega, za odzivanje na sodobne globalne družbene izzive. Moderna, na državo vezana politika je v resni strukturni krizi in se pravzaprav preveša v nezmožnost političnega, ki ga zamenjuje tehnologija upravljanja. Je vladanje (*gouvernementalité*) brez javnega prostora še politika? Velika pojmovna razdrobljenost besede “politika” kaže na neko zagato in nelagodje v zvezi z njo, in to v njenem izvornem pomenu – pomenu političnega delovanja.⁴⁵ Pod izrazom “alternativna politika” razumem predvsem alternativne načine političnega delovanja, ki so bistveno različni od modernih postulatov “politike” kot avtonomne sfere urejanja napetosti med družbo in oblastjo.

Primerjava oblik in vsebin sodobnih političnih praks, ki jih medijska industrija enači z označevalcem “antiglobalizem”, kaže, da gre za nadaljevanje novih

⁴³ Prim.: Negri, Hardt: *Empire*.

⁴⁴ Po prepričanju historičnega materialista Wallersteina je kaos današnjega in prihajajočega obdobja objektivno dejstvo zaradi dezintegracije svetovne geokulture liberalizma (modernosti), ki je dominirala približno pet stoletij. Liberalizem naj bi vsaj od sredine 19. stoletja dalje zadrževal nezadovoljstvo eksploatiranih in socialno ogroženih slojev s teleologijo neskončnega napredka in z obljubami reform. Strukturna kriza wallersteinovskega liberalizma je v tem, da je obljublano izboljševanje sveta v obstoječih političnih institucijah vse bolj nemogoče in da je to vse bolj očitno. Neoliberalna antietatična stališča so v tem smislu “delno hinavska, delno pa samouničujoča,” saj upadanje moči držav vodi v nezmožnost samega kapitalizma. Popularnost globalizma po padcu berlinskega zidu je zanj “labodji spev našemu zgodovinskemu sistemu.” Poleg krize hegemonije naj bi svetovni kapitalistični sistem dosegel meje zaradi strukturne fiskalne krize (pritisk na državo, da bi več trošila in manj obdavčevala) in zaradi izčrpavanja ekoloških pogojev za preživetje. Wallerstein zaradi tega sklepa, da stopamo v obdobje težkega zgodovinskega prehoda, v “obdobje nereda, zmede in dezintegracije,” v katerem pa je priložnost za velike politične inovacije, saj “strukturni determinizem pretehta individualno in skupinsko svobodno voljo, kadar sistemi delujejo normalno. V kriznih, prehodnih obdobjih pa dejavnik svobodne volje dobi osrednje mesto.” Več v Wallerstein: *Utopistike*.

⁴⁵ Več o tem v Kuzmanič: *Ustvarjanje antipolitike*.

družbenih gibanj. V zvezi s tem Claus Offe govori o novi politični paradigmi kot prelomu s staro paradigmo liberalne demokracije in države blaginje. Stara paradigma temelji na kolektivnih pogajanjih, strankarskem tekmovanju in predstavniki strankarski vladi. Njeni poglavitni akterji so močno institucionalizirane interesne organizacije in politične stranke. Njen predmet je upravljanje različnih družbenih interesov in preprečevanje večjih družbenih in političnih konfliktov. Njena ideološka "začimba" pa je tako imenovana civilna ali demokratična politična kultura, ki poudarja zlasti vrednote instrumentalne racionalnosti, avtoritete in reda na eni strani ter zasebnosti, družinskega življenja in potrošnje na drugi strani.⁴⁶

Pri novi paradigmi je poudarjena širitev politike na nove, marginalizirane teme in vključevanje vseh v politično participacijo. Akcijski prostor novih družbenih gibanj je prostor neinstitucionalne politike, načini kolektivnega delovanja pa so neformalni (neobvezujoča družbena zavezištva in akcijske mreže), egalitarni, nizko horizontalno in vertikalno diferencirani, spontani, diskontinuirani in kontekstualno občutljivi. Njihov način izražanja zahtev je brezkompromisen, saj zahteve dojemajo kot univerzalno prioritete. Ker se o njih ne pogajajo in naletijo na diskomunikacijo v odnosu do etabliranih političnih sil, obenem pa jim manjkajo nekatere lastnosti formalnih organizacij, so prisiljena v institucionalno marginaliziran položaj.⁴⁷

Alternativne politične prakse zaradi neformalnosti, diskontinuiranosti in krhkosti oblikovanja kolektivnih političnih akterjev niso kompatibilne z ustrojem dominantnih političnih in socialnih institucij in njihove racionalnosti, zato njihove uspešnosti ne moremo enostavno ocenjevati po metodologiji birokratskih institucij.⁴⁸ Subjekti alternativne politike imajo ponavadi težave z mišljenjem institucij in z enakopravnim vključevanjem v institucionalne postopke odločanja, kakršni so pogajanja, sklepanje kompromisov, reforme in postopne korekcije. Deloma gre za zavestno distanciranje od institucionalnih praks zaradi prepričanja, da bi vključevanje v sistemske načine delovanja (artikulacija interesov, zahtev, medinstitucionalna komunikacija, sklepanje dogovorov in druge strategije) že pomenilo vključitev v habermasovski sistem aktualne kapitalistične družbene ureditve. Njihovo delovanje je bolj kot v poskuse sodelovanja pri menedžiranju družbene moči usmerjeno v promoviranje univerzalnih vrednot in v prakticanje alternativne družbe: drugačnih diskurzov, avtonomnih mikrosocialnih praks. Tu nikakor ne gre za ambicije po rušenju ali korekciji sistema (ambicija starih druž-

⁴⁶ Offe, str. 12.

⁴⁷ Ibid., str. 13–18.

⁴⁸ Ibid., str. 24.

benih gibanj), pač pa za prakticiranje kontrasistema, kontrahegemonije in alternativnega načina življenja.

Pri alternativni politiki ne gre za uvajanje nekakšnega programa novega družbenega reda od zgoraj (to je moderni pogled družbenega inženiringa), pač pa prej za elementarno oblikovanje političnih odnosov, vzpostavljanje političnih skupnosti od spodaj, iz temeljev odnosov med ljudmi. Takšna "političnost" ali "elementarna politika" pomeni predvsem arendtovski delovanje v svetu: aktivno državljanstvo, angažiranje, javna participacija posameznic in posameznikov, oblikovanje in gojenje javnih prostorov razprave. Arendtovski koncept delovanja je v nasprotju z delom (heteronomno delo, ki služi materialnemu preživljanju) in ustvarjanjem (avtonomno, kreativno izdelovanje po modelu zamisel-izvedba) edina človeška dejavnost, ki poteka brez posredovanja materije. Sestoji v osnovi iz političnih situacij interakcije med enakimi in teh situacij ni mogoče v celoti predvidevati, načrtovati ali proizvesti.

Delovanje po Hannah Arendt nastane iz možnosti, ki jih daje "človeška pogojenost". Ta je sestavljeno iz "natalitete", pluralnosti in svetnosti. Svetnost pomeni usmerjenost v svetne reči. Eksistencialna pozicija "amor mundi" napeljuje v sprejem sveta, kakršen je, vendar ne v pasivnost, pač pa v prevzemanje soodgovornosti in aktivno delovanje v svetu. Princip svetnosti se na eni strani upira neomejenemu aktivizmu in utopičnemu prevratništvu,⁴⁹ na drugi pa filozofski kontemplaciji, distancirani od sveta, ki se napaja iz heideggerjanskega izkustva smrti. "Nataliteta" ali porojenost je izhodišče izkustva rojstva kot možnosti za angažiranje v svetu. Ideja pluralnost izhaja iz priznavanja raznolikosti ljudi in množstva, ki v izhodišču vstopa v politične odnose (v nasprotju z zahodno tradicijo konstrukcij metafizičnega Človeka kot nadomestka za "mrtvega" Boga). Politični odnosi in dejanja tvorijo interakcije med različnimi pozicijami, ki pa so v temelju enake med seboj. V primeru, da niso enake, se politični odnosi spremenijo v družbene odnose dominacije in prisiljevanja. S tem prestopimo iz aktivne svobode v nesvobodo ali celo nujnost. Izhajajoč iz tega, kar Arendt imenuje "človeška pogojenost", so politični dogodki do neke mere spontani, nepredvidljivi in vnaprej nedoločeni, saj ne morejo nastati po načrtu, ki ga proizvede neki enoviti um.

Delovanje je v tesni interakciji z mišljenjem, hotenjem in razsojanjem. V odnosu do sveta ga zaznamuje prevzemanje odgovornosti za to, kar počneš in kar misliš. Stališče H. Arendt ni vizija spremembe sveta, zamenjave družbenega reda ali

⁴⁹ Na to pozicijo je tradicionalno filozofijo pripeljal in jo s tem dovršil Marx z 11. tezo o Feuerbachu. Problem tradicionalne filozofije je v tem, da je temeljila na dualizmu duha in materije, iz tega je sledil nepomirljiv spor med filozofom in svetom. Ob izteku ga je skušala razrešiti s filozofijo volje, ki pa uničuje človeško pogojenost in filozofijo pripelje do nasilja (Marx). Drugi konec te palice pa je eksistencialna pozicija potopitve v kontemplativno negibnost (ki je po H. Arendt glavni vzrok za nemišljenje in "glajhšaltanje" (vistosmerjanje) intelektualne srenje ob nastopu totalitarizma v 30. letih 20. stoletja). (Prim. Jalušič, str. XLVII)

kakšne druge oblike družbenega inženiringa. Vrženost v svet zahteva razumevanje, razsojanje in delovanje v njem. Prepletenost razsojanja in delovanja, refleksije in akcije, preprečuje padec v negibnost kontemplacije in tudi nevarnosti neomejenega aktivizma. Politični angažma je diametralno nasprotje družbenega konformizma (parvenijevstva po H. Arendt), hkrati pa ne pomeni zapiranja v geto vzporedne družbe, subkulture in virtualnih prostorov – kot končnega cilja. Socialna drugačnost, na katero podružbljanje izvaja atomizacijsko-asimilacijske pritiske, se ne sme niti pustiti utopiti niti vztrajati pri izključenosti, pač pa si mora prizadevati za politično vključitev različnosti. To pozicijo Arendt imenuje “(samo)zavestno pariahovstvo”. Vzporedni svet sociabilnosti je lahko koristno “oporišče”, v katerem se krepí lastna identiteta in kjer se generirajo politični novumi, novi odnosi, diskurzi, vrednote, prakse, pa tudi institucionalni mehanizmi. Vsi ti alternativni odnosi pa si morajo prizadevati vsaj za toleranco pri družbeni večini in seveda za širitev navzven.⁵⁰

Takšno razumevanje političnega delovanja, ki izhaja iz svetnosti, “natalitete” in pluralizma in ki goji pozicijo “zavestnega pariahovstva”, ni le zgodovinsko določena konceptualizacija pozitivnih političnih strategij evropskih Judov proti pritiskom antisemitizma. Oblikovanje novih, političnih, ne več le družbenih identitet (iz družbenih ali kulturnih razlik izvirajočih razlikovanj in izključenj) je smiselna strategija tudi za druge manjšine: ne le za etnične, pač pa predvsem za subkulturne, manjšine življenjskih slogov, manjšine političnih prepričanj in podobno. Še posebej to velja v aktualnem kontekstu tega, kar se označuje kot globalizacija, in bojev proti asimilaciji v družbeno avtopoetiko trgov ter diktata supraterritorialnih zasebnih korporacij.

Menim, da nove politične paradigme in alternativne politike ne moremo obravnavati v kategorijah kakršnegakoli političnega ali družbenega sistema, saj na ta način vedno pridemo do končne ugotovitve, da so gibanja neučinkovita, zgrešena, utopična. Te sodbe pa so smiselne le v kontekstu stare politične paradigme ali pogleda foucaultovskega vladanja (gouvernementalité). Tistega, kar obliko alternativne politike razlikuje od moderne, ne moremo zajeti v institucionalne strukture, lahko pa opišemo kot specifično politično situacijo. “Enota opazovanja” je po mojem mnenju predvsem politična situacija, politični dogodek, ne pa neka formalnopravna ali neformalna konstelacija pristojnosti, moči in programa.⁵¹

⁵⁰ Prim. Arendt: *Vita activa*; Jalušič: Hannah Arendt, *Politika kot možnost*.

⁵¹ Ilustrativen opis tega, za kaj gre pri alternativnih političnih praksah (in kar klasična politologija težko misli), je izsek iz reportaže Marte Gregorčič o protivojnih in protinatovskih manifestacijah v Münchnu med 1. in 3. 2. 2002: “Naša trideseterica je bila vztrajna. Skupino je koordinirala ena od münchenskih soorganizatorok. Tokrat smo z dvignjenimi rokami zakorakali s tretje strani. Sledilo je vzklikanje gesel ‘Brez nasilja!’ Uspelo nam je, da nam okrog sto policistov, ki so nam v treh vrstah preprečevali prečkanje ulice, ni nemudoma odvzelo prostost. Posedli smo po tleh in naša koordinatorica je začela glasno analizirati potek dneva, kratek naših pravic, kakšen je bil namen manifestacij – o lokalnih razlogih (t. j. nemške zunanje politike) in globalnih (svetovne vojne paradigme) ... Nemški kolega je policiste opozoril, da bomo mirno vstali in

V ta konceptualni kontekst se umešča t. i. "antiglobalistično gibanje", bolje rečeno priložnostna mreža različnih novolevičarskih in novoanarhističnih akterjev ter nevladnih organizacij, nastala kot reakcija na globalno neoliberalno kontra-revolucijo po padcu berlinskega zidu. Intenzivirala je kritične diskusije in boje proti uvajanju neoliberalnega modela ekonomske globalizacije. Odpor proti neoliberalnemu globalizmu (in ne proti globalizaciji kot taki) temelji na prevpraševanju humanih smotrov in rezultatov, ki jih aktualna svetovna ureditev prinaša razvoju človeštva in človečnosti. Je diskusija o kapitalizmu, smereh njegovega razvoja, pojavnih oblikah, produkcijskih modelih in socialnih rezultatih. Gre tudi za iskanje in prakticiranje alternativnih (mikro)socialnih modelov, to je morda celo pomembnejši prispevek gibanja od samih protestnih shodov (ki sicer prevladujejo v medijski reprezentaciji). Na ravni političnih institucij boji potekajo na način diskurzivnih bojev: krhanje dominantnih norm, ideološke hegemonije in poskusi postavljanja posebnih tem in perspektiv na dnevni red (agenda setting).

Čeprav se zahteve, ki jih je tako imenovano "antiglobalistično gibanje" postavilo na odmevnejših shodih, zdijo iz perspektive dominantne racionalnosti nerealne (denimo ukinitev mednarodnih finančnih ustanov), ni mogoče prezreti nekaterih širših uspehov. Eden glavnih je ta, da je globalizem kot dominantna ideologija "novega svetovnega reda" konec devetdesetih let izgubil vlogo hegemonije, legitimnost in prepričljivost kot ideja vsesplošnega napredka in pozitivnih priložnosti. Skokoviti obrat dominantnih diskurzov v varnost, zapiranje, obrambo privilegijev in kulturnega diferencializma⁵² po terorističnem napadu na Svetovni trgovinski center je le zapoznel nastop dejstva, da se je mesijanstvo globalizma razkrojilo. "Prijazni obraz" svetovnega kapitalističnega sistema kot "obljubljene dežele" se je umaknil svojemu janusovemu dvojčku v podobi Georgea Busha mlajšega.

se jim z dvignjenimi rokami približali, to bo simboliziralo svobodo gibanja in miroljubno podporo manifestantom, ujetim v obroče, ter tistim pred konferenčnim centrom. Z dvignjenimi rokami in vzklikanjem 'Dvignimo mednarodno solidarnost!' smo korakali do policistov in se z dvignjenimi rokami vrnili vzvratno, ter odpeli in odplesali 'This is how democracy looks like!' Ponovno smo se posedli in eden od manifestantov je začel brati Deklaracijo o človekovih pravicah in nemško ustavo. Po vsakem njegovem uvodu, zakaj bere ravno ta člen, in po prebranem členu je z naše strani zadonelo ploskanje in veselo vzklikanje. Teater smo ponovili še dvakrat. Sledilo je brezplačno poučevanje policije in celo vzklikanje gesel 'Samstag frei für die Polizei!', pri katerih tudi policisti niso mogli ostati več ravnodušni. Turki so odpeli eno o svobodi, dve Nemki sta s padanjem po tleh prikazovali pobijanje Nata ter nato policiste učili dihanja s prepono, da sprostijo napetost ... Prebivalci ulice in mimoidoči so naš show pozdravljali s ploskanjem. Od nekd se je pojavil šopek rož, ki smo jih poklanjali policistom." (Gregorčič, M., München 2000: proti tiraniji Nata!, rokopis)

⁵² Eden najodmevnejših utemeljiteljev sodobnega kulturnega diferencializma je Huntington. Njegove ideje je skušal realizirati Bush ml. z vizijo Amerike kot trdnjave, ki se brani pred nevarnostmi od zunaj, nima pa pretenzij oznanjevati demokratični evanelij drugim. Do napada na WTC v New Yorku je bil Bush ml. pravo nasprotje Clintonovemu mesijanstvu človekovih pravic. Po napadu je postalo jasno, da so aktivni posegi v krizna žarišča nujni, le da verjetno ne bodo temeljili na demokratično odrešeniških ambicijah, pač pa bo šlo za napad kot podaljšano obrambo, za intervencijo kot prekomorsko zaščito lastnih, predvsem poslovnih interesov. Univerzalistična načela so stopila v drugi plan.

Vrhovni garant politične akcije, družbenega reda in celovitosti je “mrtev”. Bistveno vprašanje je, kako v takšnih razmerah delovati v “puščavi resničnosti”. Elementarno gojenje političnih odnosov med ljudmi se kaže kot eksistencialna nuja v odporu proti podrejanju in atomizaciji posameznic in posameznikov globalizacijski družbeni avtopoetiki. To je smisel alternativne politike.

LITERATURA

- Althusser, L. (2000). *Ideologija in ideološki aparati države*, v: Izbrani spisi, Ljubljana: Založba I*cf.
- Arendt, H. (1991). *O revoluciji*. Odbrana javne slobode, Beograd: Filip Višnjić.
- Arendt, H. (1997). *Svoboda in politika*, v: Bibič, A. (ur.): Kaj je politika?, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Arendt, H. (1996). *Vita activa*, Ljubljana: Krt.
- Arrighi, G. (2000). *Globalization, State Sovereignty, and the “Endless” Accumulation of Capital*, v: Kalb, D. idr. (ur.), *The Ends of Globalization. Bringing Society Back In*, Lanham, Boulder, New York in Oxford: Rowman&Littlefield Publishers.
- Barber, B. R. (1995). *Jihad vs. McWorld. How Globalism and Tribalism Are Reshaping the World*, New York: Balantine Books.
- Beck, U. (2000). *What is Globalization?*, Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2001). *Družba tveganja*. Na poti v neko drugo moderno, Ljubljana: Krtina.
- Bibič, A. (1987). *Civilna družba in država po Gramsciju*, v: Bibič, A. (ur.), *Gramsci, civilna družba in država*. Izbor Gramscijevih besedil in zapisov o njem, Ljubljana: Komunist.
- Foucault, M. (1991). *Vednost – oblast – subjekt*, Ljubljana: Krt.
- Foucault, M. (1980). *Governmentality*, v: Burchell, G. idr. (ur.), *The Foucault Effect*, London, Toronto, Sydney, Tokyo in Singapore: Harvester Wheatsheaf.
- Hobsbawm, E. (2000). *Čas skrajnosti*. Svetovna zgodovina 1914–1991, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Jalušič, V. (1996). *Hannah Arendt: Politika kot možnost*, v: *Vita activa*, Ljubljana: Krt.
- Kalb, D. (2000). *Localizing Flows. Power, Paths, Institutions, and Networks*, v: Kalb, D. idr. (ur.), *The Ends of Globalization. Bringing Society Back In*, Lanham, Boulder, New York in Oxford: Rowman&Littlefield Publishers.
- Keane, J. (2000). *Civilna družba. Stare podobe in nova videnja*, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Keane, J. (1990). *Despotizem in demokracija. Civilna družba od zgodnje moderne do poznega socializma*, Ljubljana: Krt.
- Kovačič, G. (2000). *Analiza elementov za konceptualizacijo civilne družbe v Srednji Evropi* (dipl. delo); Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Kuzmanič, T. (1996). *Ustvarjanje antipolitike*. Elementi genealogije družboslovja. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Lukič, I., in Kurnik, A. (2000). *Hegemonija in oblast*. Gramsci in Foucault, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Marcuse H. (1989). *Človek jedne dimenzije*. Rasprave o ideologiji razvijenog industrijskog društva; Sarajevo: Veselin Masleša.
- Martin, H.-P., in Schumann, H. (1997). *Pasti globalizacije*, Ljubljana: Co libri.
- Matteucci, N. (1999). *Novoveška država*; Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Močnik, R. (1999). *3 teorije. Ideologija, nacija, institucija*, Ljubljana: Založba I*cf.
- Negri, A., in Hardt, M. (2001). *Empire*; Cambridge in London: Harvard University Press.
- Offe, C. (1987). *Nova družbena gibanja*. Izziv mejam institucionalne politike; Ljubljana: Delavska enotnost.
- Sassen, S. (2000). *The State and the New Geography of Power*, v: Kalb, D. idr. (ur.), *The Ends of Globalization. Bringing Society Back In*, Lanham, Boulder, New York in Oxford: Rowman&Littlefield Publishers.
- Schmitt, C. (1994). *Pojem političnega*; v: Tri razprave, Ljubljana: Krt.
- Wallerstein, I. (1999). *Utopistike. Ali izbira zgodovinskih možnosti 21. stoletja*; Ljubljana: Založba I*cf.
- Weber, M. (1990). *Politika kot poklic*, v: Frane Adam (ur.), *Politika kot poklic*, Ljubljana: Krt.